

Kastrasyon Tehdidi Karşısında Aşk

Love Against the Threat of Castration

Adem R. Yalçınkaya*

Özet: Bu makalede psikanaliz bağlamı içerisinde aşk konusunun incelenmesi amaçlanmıştır. Makalede öncelikle psikanalizin başlangıcında aşkın önemi üzerinde durulmuştur. Freud'un nesne seçimi ve Oedipus kompleksinin konu ile ilişkisi incelenmiştir. Daha sonrasında ise Lacan'ın transferans semineri üzerinden aşk konusunun incelenmesi amaçlanmıştır. Son olarak Kernberg'in üçgen kurma teorisi ile konu incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: psikanaliz, aşk, Oedipus kompleksi, Freudyan nesne seçimi, Kernberg'in teorisinde süperego, Lacanyen aşk

Abstract: In this article, it is aimed to examine the subject of love in the context of psychoanalysis. The article primarily focuses on the importance of love at the beginning of psychoanalysis. Freud's object choice and the relationship of the Oedipus complex to the subject are examined. Afterwards, it is aimed to examine the subject of love through Lacan's transference seminar. Finally, the subject has been tried to be examined with Kernberg's theory of triangulation.

Keywords: psychoanalysis, love, Oedipus complex, Freudian object selection, superego in theory of Kernberg, Lacanian love

*Yazık! Hem kıyasıya harcıyorsun kendini,
Hem gönlün yeltenmiyor hiç kimseyi sevmeye.
Biliyorsun, saymakla bitmez sevenler seni,
Ama besbelli sen aşk duymuyorsun kimseye.*

(Shakespeare, 10. Sone)

1. Giriş

Aşk'a dair yüzyıllardan beridir sinemanın, edebiyatın ve ek olarak tüm insanların söyleyeceği bir şeyler hep olmuştur. Bu makalede aşk konusunu psikanalitik bakış açısıyla incelenmesi hedeflenmektedir. Aşkın konumu nedir? Soylu bir duygu olarak mı ele alınmalı yoksa cinselliğin ehlileştirilmesi olarak mı ele alınmalıdır? Bu tür sorulara Freud ve bazı haleflerinin söyledikleri üzerinden cevap vermeyi amaçlamaktayız.

*Adnan Menderes Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Lisans Öğrencisi. İletişim için: ademramazanyalcinkaya@gmail.com

Makalenin Geliş Tarihi: 05/10/2022

Makalenin Kabul Tarihi: 12/10/2022

Atıf için/To cite this: Yalçınkaya, A. R. (2022). Kastrasyon Tehdidi Karşısında Aşk. *Psikoteori Dergisi*, 3(2), 11-19 .

Psikanalizin ortaya çıkmasında Josef Breuer'in, Anna O. ismiyle tedavi etmeye çalıştığı histerik kadının yeri oldukça önemlidir. Anna O.'yu "iyileştiren" geçici süreliğine de olsa aktarımdı: Aşk'ın aktarımı. Ancak sonraları Breuer'in bu aşkı aktarım sürecinin bir parçası olarak değil, kendi kişiliğine yöneltilen bir durum olarak algılaması onun tedaviyi bırakmasına neden olmuştur. Freud'un bu durum üstündeki şüpheli ve sorgulayıcı yaklaşımı psikanalizin mihenk taşlarından birisi olarak anılabilir. Dolayısıyla bugün psikanalizden bahsediyorsak aşkın varlığı, Anna O.'nun aktarım aşkının varlığı, oldukça önemlidir.

Freud, erkeklerin kadınları ikiye ayırdığından bahseder: Meryem Ana ve Yosma (Freud, 1957a akt. Fink, 2019). Bunlar elbette baba ile "tanışmadan" önce olan durum ile "tanışmadan sonra" olan durumla oldukça yakından ilgilidir. Dolayısıyla bu ayrımı "yaptıran" baba'dır. Birinci durum "bana ait" olan anne konumudur yani baba ile herhangi bir ilişkide bulunulmaz dahası kendisinin annesine yettiğini annesinin de başka bir yöne bakmadığını varsaymasıdır (Burada baba tanımı illaki annenin eşi olan baba değil, annenin işi, gündelik yaşamdaki pek çok şey olabilir). Burada oluşan, bahsedilen Meryem Ana figürüdür. Lacanyen terminolojiyle ifade etmemiz gerekirse bu bütünlük hâli pek uzun sürmez ve bebeğin anne ile olan bütünlük hissi yani annesini uzantısı olarak görmesi, dil'in devreye girişiyle, simgesel alana girişle son bulur. Artık anne ve bebek ayrı öznelerdir, dahası annenin ilgilendiği başka bir yer daha vardır. Anne ihanet etmiş, bebeğe sonsuza dek sadık kalmamış ve babayla ilişkiye girmiştir. Bu anne figürü ikinci tanımdaki anneye uymaktadır. Bu oluşan iki tip kadın figürü erkeğin kadını hangi potada eriteceğini belirler. Erkekler arasında yaygın olarak bilinen bir durumdur, sevdiği kadına "dokunmaya kıyamamak." Ya da başka bir örnek verilecek olursa çiftler arasında bebeğin doğumundan sonra erkeğin cinsel ilişki bağlamında "soğuduğu" kadından uzaklaştığı hatta üçüncü bir kadınla ilişkisinin olduğu çiftleri gözleyenlerde bilinen durumlardandır. Burada erkek, bebeği olan anneyi kendi anne imgesiyle özdeşleştirmektedir. Bebeğine sadık anne Meryem Ana ayrımına girer, bir başka bağlamda Ödipal bir yasak da devrede olur. Freud'un sıkça belirttiği bir durum annenin nesne ilişkisinde rol oynadığı ve zamanla her erkeğin özdeşleştirmeler yoluyla eşini annesine benzetmeye çalıştığından bahseder. Öyleyse bebeği olan eşi artık kendisinin de bir zamanlar babanın yasakladığı nesne olan kendi annesiyle özdeşleşmiştir (Freud, 1957b akt. Fink, 2019).

Klasik psikanalizde kadınların nesne seçimlerini Ödipal üçgen üzerinden okuyacak olursak kız çocuğundaki anneden babaya kayan durumu göz önünde bulundurmalıyız. Kız çocuk burada penis hasedi olarak bilinen ve psikanalitik literatürde mihenk taşlarından birisi olan bir durumun içindedir. Onun tek umudu, babasıdır. Anneye karşı öfkeli çünkü bunun "sorumlusu" annedir. Peki babaya duyulan bu güven ve ondan bir şeyler bekleme ilerleyen yaşamında nesne seçimini nasıl etkileyebilir? Burada öncelikle kendisini henüz hayal kırıklığına uğratmamış ancak umudunu yitirmesine de sebep olmayan baba durumuna yatırım olabilir. A. Reich bu tip nesne seçimindeki kişiler için erkeklerle anlamlı ilişkiler kurabildiklerini, erkeklerle derinlikli boyutta ilişkiler yaşayabileceklerini belirtir. Dolayısıyla nesnelere ayırt edilmesi ve gerçekçi değerlendirmesinden bahseder. Reich ikinci bir kadın ayrımına daha gider ve buradaki betimlemesinde de çılgınca deneyimler yaşayan kadınları anlatır. Nesne ayrımını gerçeklik bağlamında yapamazlar ve benlik sınırları net değildir. Bu durumda "ben idealinin kurulduğu nesnelere karşı saldırganlığın hâkim oluşundan" bahseder. Buradaki saldırganlık durumu nesneyle kurduğu ilişkiyi tahrip eden bir değersizleştirme yol açacaktır (Reich, 1953 akt. Kernberg, 2016). Yukarıda bahsedilen haset

durumuna karşı bilinçdışı bir zafer olarak da değerlendirilebilir. Çünkü hayal kırıklığının intikamı onu değersizleştirilerek alınmıştır.

Freud üzerinden bu konuya değindiğimizden dolayı Ödipal sürecinde oldukça önemli bir rolü olan aşk ilişkilerine vazgeçilmez olarak eklenen üçüncü şahıslardan bahseder (Freud, 1957a akt. Fink, 2019). Bunlar saplantılı ve histerik durumlardır. Saplantılı erkeğin durumunda aşkı körükleyen aynı cinsten bir rakibin varlığıdır. Bu durumda halihazırda bir ilişki içinde olan kadın saplantılı erkeğin nesnesi haline gelir. Burada onu cezbeden kadın değil, bu durumun kendisidir. Bu imkânsız durumu yaratan rakibin varlığı aşkı körükler. Bunu Kernbergien bir üçgen kurma ile açıklarsak yüzeysel olarak doğru üçgen kurma gibi görünebilir. Ancak ileride bahsedeceğimiz gibi orada bu ilişki için bir alarm görevi görür ve koruyucudur. Bunun patolojik bir hâl almasındaki önemli ayırım noktası saplantılıyı cezbeden durumun kendisidir, doğru üçgen kurmada cezbeden sevilen nesnedir, üçüncü burada nesneye ilgiyi kıskırtan değil tam aksine özne için bir rakip olan sevdiğine sahip olabilecek ondan daha güçlü bir “babadır”.

Histerik pozisyondaki kadında ise durum bir meraktır. “Partnerim beni değil de neden o kadını tercih ediyor?” sorusunun cevabını aramaktadır. Lacan histerik durum için “Başka bir kadın nasıl sevebilir?” sorusunun önemini vurgulamıştır (Lacan, 2006a akt. Avrane, 2014). Dizilerden çokça gördüğümüz bir durum bunun için iyi bir örnek olabilir: Eşinin başka bir kadına olan ilgisini fark eden kadın, o kişiyi araştırıp onun gibi davranabilir, onun gibi giyinmeye başlayabilir. Burada da önemli olan histeriği cezbeden durum diğer kadına eşinin ilgisidir. Çünkü öznenin arzusunu körükleyen bu durumdur, eş değildir. Histerik pozisyonu da Kernbergien bağlamda ele alırsak üstteki yorumla benzer bir sonuca varırız. Üçgenler benzer görünebilir, aynı cinsten iki kişi ve sevilen nesne konumunda olan bir kişi (özne, rakip ve partner) gibi. Ama histerik durum ile doğru üçgen kurma arasındaki temel fark histeriği cezbeden diğer kadında ne olduğu, sevilenin diğer kadına neden ilgi duyduğudur. Doğru üçgen kurma da diğer kadın bir uyarı işlevi görür sadece.

2. Oedipus Kompleksi ve Aşkın Freud ve Lacan Bağlamında Yorumlanması

Aşk ve psikanalizden bahsediyorsak oldukça radikal bir psikanalist olan Jacques Lacan’ın bu konu üzerine neler söylediğine, Freud’u nasıl okuduğuna bakmak oldukça elzemdir. Çünkü Lacan aşk konusuna seminerlerinde hep değinmiş ve klinikte de önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır. Bu konuya ilişkin oldukça “anlaşılmaz” sözlerinden neyin anlaşılması gerektiğine bakmak değerli olacaktır.

Lacan, aşkı açıklamak için Werther’i referans verir ve şöyle der:” ...Bu aşktır. Aşkta sevilen kendi benimiz, imgesel düzeyde gerçekleşmiş kendi benimizdir” (Lacan, 2021: 163). Bu sözü iki biçimde inceleyebiliriz: İlki aşk durumunda bir örtüşme söz konusudur, ben ideali ve ideal ben arasında, ben ideali dediğimiz âşık olunan kişinin “sandığımız” özellikleriyken, ideal ben ise âşık öznenin olmayı istediği, hayalini kurduğu ben imgesidir. Tek kişide ikisinin de bulunması, imgeselin vücut bulması, yıldırım aşkının vücut bulmasıdır (Avrane, 2014: 11). Mitoloji perspektifinden Zeus’un bizden aldığı parçayı bulmak gibi de düşünülebilir. Bu sözün Freud üzerinden açıklamasını şu şekilde yapabiliriz, Freud, nesne seçimini iki şekilde betimler: “Anaklitik tip” ve “narsisistik” nesne seçimi. İlk durumda partnerimizi anne ve babanın referansıya yani onları partnerimizle eşleştirerek seçeriz. İkinci durum, narsisistik

nesne seçimi ise kendimize benzeyen nesneyi seçeriz (Freud, 1957c akt. Fink 2019). Üstteki durum Freud'un anaklitik seçim nesnesi ben idealyken, narsisistik seçimi ise ideal ben olarak düşünebiliriz. Hangi tür seçimden baktığımız fark etmeksizin, âşık özne sevgilisine bir hayali, kendinde olmayan bir durumu sunar. Lacan'ın "Aşk bizde olmayı talep etmeyen birisine vermektir" (Lacan, 2015 akt. Fink, 2019) sözünü açıklar. Böylelikle âşkın, Lacan'daki paradoksal durumu daha net görülebilir.

Yukarıda bahsedilen Zeus'un dört kol ve bacağı olan insanı ayırıp kadın-erkek ilişkisinin ortaya çıkması aşk bağlamında önemli incelemelerden geçirilebilir. Aşk, tam olmaya yönelik bir çabadır. Tıpkı Lacan'ın yukarıdaki alıntılarında olduğu gibi Freud da bunun pekâlâ farkındadır. Narsisizme Giriş'te konuyu enine boyuna tartıştıktan sonra narsisistik varlığın büyüünün kediler gibi umursamaz olmalarında yattığını söyler (Freud, 1957c akt. Fink, 2019). Aşığı cezbeden, diğerinin her zaman en güçlü sarsılmaz görünen tamlığından kaynaklıdır; işin aslı öyle olmasa bile bebeklik döneminde kaybettiğimizi düşündüğümüz dönemde yaşıyor gibi görünür, Adem'in kaybettiği cennettir, sevilenin olduğu konum. Bu konumu Lacan'ın terminolojisinden çok daha iyi bir şekilde açıklayabiliriz.

Aşk, Öteki'nin alanına açılan bir konumdur. Burada kastedilen Öteki bildiği varsayılan öznedir, Lacan bununla ilgili olarak şöyle der: "Bildiği varsayılan özne varsa aktarım da vardır" (Lacan, 2013: 244). Platon da kendisinin bu kadar sevilmesini tam olarak bilgiyi elinde bulundurmasına dayandırır. Bu sevilene atfedilen konumdur; bebeğin tüm gücü annesine atfettiği konum olabileceği gibi Tanrı'ya da atfedilen bir konumdur aynı zamanda. Bu Ötekinde bir delik, "boşluk" yoktur (kelime oyunları ile meşhur Lacan bebeğin Ötekisini "mOther" olarak yazar). Analizde bunun Öteki'nin de Ötekisi olduğu ortaya çıkıyorsa yani tamlık bir fanteziye aşk içerisinde bu bakımdan bir duvara çarpma söz konusu olacaktır. Bu an herkesin duyduğu "Seni o sanmıştım." denilen yerdir. Özellikle narsistik düzeyde aşk nesnesi seçimi gerçekleştirildiğinde yitimi melankoliyle sonuçlanmasının analizi bu bakımdan daha anlaşılır olacaktır. Bu yara ile yas sürecinde kaybettiği "parça" ile özdeşleşir ve kendisine artık "o" muamelesi yapar; kendisinde yarayı açan kişiye yönelik öfkesini böylelikle kendisine yöneltecektir. Bu noktadan hareketle aşk nesnesinin kaybı sonrası kendine yönelik aşırı saldırgan davranışlar anlaşılabilir olacaktır.

Dilbilim ve Lacan'ın ilişkiselliğini düşündüğümüzde ise aşkı Gerçeğin alanında görürüz, bu âşık özne'nin her zaman için "kaçırdığı", dile getiremediği bir durumun var olduğunu gösterir. Öznenin çok meşhur sözlerinden birisi olan "seni o kadar çok seviyorum ki..." cümlesindeki boşluk hep öyle kalacaktır. O boşluk doldurulabilecek olan bir boşluk değildir. Bundan dolayı aşk daima gizemini koruyacaktır. Ona devamlılığını sağlayan da budur; aşk, Gerçeğin alanındadır, dili aşar.

Psikanalize sıkça getirilen eleştirilerden birisi de her şeyi "cinsellikle" açıklamaya çalıştığı hatta aşkı da cinselliğe eşitlediği üzerinedir. Bu durum gerçekten böyle midir? Felsefe tarihinde bu konuda önemli fikirleri olan bazı filozoflar olaya nasıl bakmaktadır ve psikanaliz nerededir? Aşkı cinsellikle eşleştirmede en radikal filozoflardan olan Schopenhauer bu durumu esrime hâlinin yinelenmesinin kılık değiştirmiş bir boyutu olarak ele alır (Yalom, 2017). Diğer taraftan varoluşçu felsefenin öncülerinden Kierkegaard aşkı kendisinin tanımladığı üç varoluş biçiminden en üst evre olan dinsel evreye ulaştırabilecek bir araç olduğunu belirtir (Taşkın ve Becermen, 2018). Psikanaliz bu spektrumun neresinde yer alır diye sordüğümüzde "indirgemeci" bir tutum aldığını söyleyemeyiz. Aşk ve cinselliğin ilişkisi için Lacan'ın çok defa alıntılanan ve de alıntılanmaya devam eden "cinsel ilişkinin olmadığı" meşhur sözüyle açıklamak yerinde ola-

caktır. Burada Lacan tabii ki eylem olarak cinsel ilişkinin olmadığını söylemek istemez. Kastettiği cinsel ilişki sırasında herkesin kendi zevkiyle, kendi tatminine ulaşma çabasıyla ilgili olduğudur. Cinsel ilişkide söz konusu olan bu tatmine ötekinin bedeninin aracılık etmesidir.

Lacan'ın sözü bağlamında düşündüğümüzde aşk burada devreye girmektedir. “Cinsellikte cinsel ilişki yoksa, aşk cinsel ilişki eksikliğini gideren şeydir” (Badiou ve Truong, 2011: 24). Aşk, birbiriyle ilişkisiz olan partnerlerin cinsel ilişkilerindeki boşluğun yerini tutar, bahsedilen ilişki yokluğuna verilen bir cevaptır. Cinsellik öz-severken aşk durumunda özne “Öteki'nin alanına” geçmeye, kendinden öteye geçmeye çalışır. Çaba kendi zevkinden çok Öteki ile birlikte var olma çabasıdır. Bu durumda Schopenhauer'un esrime dediği durumu ele alabiliriz: Cinsel ilişkide doyuma ulaşan her insan esrime hâlinindedir ve bu durum çok uzun sürmez yineleme isteği burada kısa bir süre sonra tekrar ortaya çıkacaktır. Bunun sebebi kahince formül olan “cinsel ilişkinin yokluğu”dur. Ama aşk bu boşluğa bir perde çekebilir. Badiou'den konunun özü için değerli bir alıntı yapabiliriz:

“Erkeğin arzusu koca göbekli ve cinsel açıdan yetersiz, gülünç fallus'un arzusudur; memeleri sarkık, dişleri dökülmüş yaşlı kadının görüntüsü de her güzelliğin gerçekteki geleceğidir. Aşktaki sevecenlik bu sevimsiz düşüncelerin üstüne perde çeker.” (Badiou ve Truong, 2011: 25)

Arzu (Lacanyen anlamda değil de cinsellik bağlamında) ve aşk ayırımında buradan hareketle yapabiliriz: Arzu diğerinin bedenindeki bir kısma kendi tatminin düşünerek yönelirken yani onun aracılığıyla kendinden “çok uzaklara” gitmek söz konusuysen aşk Ötekinin varoluşuna (exist) yöneliktir, “bir” olma fantezisiidir.

3. Kernbergien Üçgen Kurma ve Aşk

Meseleyi Lacan ve Freud'tan sonra Otto Kernberg üzerinden düşünürsek ilk olarak Kernberg'in psikanalize en önemli katkılarından birisi saldırganlık kavramı üzerine oldukça fazla durması olduğunu belirtmek gerekir. Otto Kernberg üzerinden öncelikle erotik arzunun tanımını yaparak başlayabiliriz. Erotik arzu çok genel olarak cinsel heyecanın cinsel nesne seçimine özel olarak odaklanmasıdır (Kernberg, 2006: 35). Kernberg patolojileri ele alırken saldırganlığın önemi üzerinde oldukça fazla durmuştur. Peki erotik arzu söz konusu olduğunda saldırganlık işin neresindedir? Bu konuda saldırganlık ve cinsellik iç içe geçmiştir. Erotik arzuda bir nesne vardır. Bu arada diğerini “fethetmeye” yönelik bir arzu söz konusudur. Burada yukarıda bahsettiğimiz kaynaşmaya yönelik bir durum vardır. Bu durumdan hareketle Kernberg “Ben özgün cinsel etkileşimde hem benlik hem de nesneyle özdeşleşme anlamında psikolojik biseksüelliğin kadınlar ve erkekler için evrensel olduğunu ileri sürüyorum” demiştir (Kernberg, 2006: 44).

Öncelikle psikanalizin kadın(sı) ve erkek(si) kavramlarının biyolojik cinsiyetle aynı anlama gelmediğini unutmamalıyız. Burada konum fallusa göre belirlenir. İki durumda zevk alma biçimleri farklıdır. Konunun bağlamı gereği cinsel eylemde içeri alan konumunun direkt olarak kadın olmadığını içeri alınan konumunun da direkt olarak erkek olmadığını belirtebiliriz çünkü cinsel ilişki esnasında Kernberg'in bahsettiği biseksüelliğin evrenselliği durumu özdeşleşmeler sayesinde olur. Erkek içeri alınan konumunda olabileceği gibi özdeşleşme sayesinde içeri alan konumunda da bulunur. Konunun bağlamı içerisinde olduğu için buradan hareketle sadist ve mazoşist

konumlanmalarda kurban rolünün nasıl diğerine hükmetme biçimini de alabileceği açığa çıkar. Bu özdeşleşmeyi bazı açılardan yorumlayabiliriz: Kişide var olan homoseksüel özlemlerin doyurulması yönü de vardır (Kernberg, 2006: 45). Her yakın ilişkinin Ödipal üçgene atıf yaptığını düşünürsek burada özdeşleşmeler sonucunda Ödipal rakibi “alt etmenin” verdiği keyif de söz konusudur. Buradan hareketle arzunun önkoşulu olan yasa(k) olam aşmanın verdiği keyifte göz önünde bulundurulmalıdır. Özne hem kendisi kalır hem de sınırların yitirilmesiyle ötekinin yerini alır. Burada kelimeler üzerinden giderek saldırganlığı açıklayabiliriz; Diğeriyile sınırlar yitirildiğinde diğerinin alanını “fethetme” söz konusudur ve “alan ihlâli” durumunda saldırganlık vardır diyebiliriz. Peki bunu gündelik dile nasıl çevirebiliriz? Âşık öznenin en sevmediği durum kendisinden ötekinin bir şeyler sakladığını düşünmesi durumudur, yani şüphelenmeyi asla istemez. Tıpkı memesini her zaman uzatan anne gibi olmasını ister (insanın yitirdiği cennet burasıdır). Saldırganlık, işgal ederek bu şüpheyi ortadan kaldırır. Meseleyi içselleştirilmiş nesne ilişkilerinden ele alırsak birincil nesneye karşı olan tüm ikircikli duygular (ambivalence) yansıtılmış olur. Burada Kernberg’den bir alıntı yapmak da oldukça yerinde olacaktır:

“Saldırganlık haz vericidir de; çünkü bir sevme ilişkisi içinde yaşanır. Bizde böylece saldırganlıkla aşkı birleştirir ve kaçınılmaz belirsizlikler karşısında güvende oluruz.” (Kernberg, 2006: 46)

Yukarıdaki metinde bahsedildiği gibi birincil nesnenin payı aşk ilişkilerinde oldukça büyüktür. Dolayısıyla burada ilk nesneyle olan ilişkiye ve sonraki Ödipal sürece bakmak gereklidir. Psikanaliz için her kişinin kaderi olan Oedipus, aşkın neresindedir? Aslında aşk konusu Oedipus’un tekrar sahneye çıkışıdır kişi için. Burada geçmiş nesne ilişkileri tekrar meydana gelir ve sevilen kişi üzerinde (tıpkı analizdeki durum gibi) bir rövanş, nesnenin kaybına verilen bir tepki, o ayrılığın etkisini yok etmek için verilen bir çabadır. Aslında bu meydan okumayı (aşkı) bir başkaldırı olarak düşünebiliriz. Çünkü en temelde bebeğin topluma entegre olabilmesi için cinsel dürtülerini bastırması gerektiğini belirtir. Aşk durumuyla birlikte bastırılan tekrar “sahneye çıkar.” Ek olarak benliği aşp Öteki ile bir olma hâli ölüme bir başkaldırıdır. Ancak burada benliğin sınırlarını aşmak, daha doğrusu sınırların erimesi olarak kastedilen şey psikotik öznenin durumu değildir. Kernberg bu ayrımı net bir şekilde yapmıştır: “Cinsel tutkuya rengini veren şey hem erimenin yaşanması hem de ayrı bir kimlik duygusunun devam etmesidir” (Kernberg, 2006: 68). Psikozda ise ikinci durum söz konusu değildir. Kaldı ki zaten aşkın olabilmesi için bir nesnenin varlığı olmalıdır.

Psikanaliz için çok temel olan bir konu erkek çocuğun kastrasyon endişesi yaşamayıken kız çocuğu penis hasediyle anneden babaya nesne yatırımını devam ettirir. Bu çok özet olan durum aşk içinde çok belirleyici bir konumu vardır. Erkek bu durumda ideal nesneyi aramaya devam ediyorken “o zamanlar” yaşanan kastrasyon endişesi ve ilişkiler tekrar canlanır. Bu yüzden derinden bir bağlanma erkek için bu tehditlerin su yüzüne tekrar çıkması demektir. Kız çocuğunun ilk nesnesi onu terk etmiştir. Artık o ikinci nesneye umut bağlayacaktır. “... Dişil cinselliği olumlayacak olan babanın penisine duyduğu sezgisel özlemde yatar” (Kernberg, 2006: 80). Bu yüzden kız çocuğu kendisini babaya, yetişkin hayatında ise partnere daha kolay bağlayabilecektir. Tüm bunlar tehditler aşkta tekrar sorgulandığı için aşk çözülmemiş ödipal bağlarda erkek “ıssız adam” rolünü benimserken kadın “bad boy” partnerlere ilgi duymaya, “iyi çocuk” figürüne bağlanmayı reddetmeye devam edecektir. “Burada çok önemli bir unsur tam doyurucu ve istikrarlı bir ilişkinin patolojileri yok edebileceğidir” (Kernberg, 2006: 85).

Saldırganlıktan söz ediyorsak sado-mazoşist yapılanmalardan söz etmek gereklidir. Örneğin platonik aşık gerçekte ne kadar kötü bir konuma düşmüş olsa da bilinçdışı bu mazoşist eğilimlerine doyum sağladığı için aşkıdan vazgeçemez. Başka bir açıdan bakarsak” o” kişiyle olmayı devam ettğinde yaşadığı bilinçdışı suçluluk hisleri -bunların kaynağı Ödipal çatışmadaki yasak nesneden gelir- ilişkide sürekli bir tartışma ya da melankoli havasının hâkim olmasına neden olabilir. Tabi ki bu durumlar bilinçdışı doyum sağlasa bile güncel bazı olaylarda şu şekilde görülebilir: İlişkide mazoşist konumda olan bir kadının artık bu konuma ihtiyacı olmayan “güçlü” bir erkekle ilişkisini devam ettirmesi güçleşecektir. Bu durumda görünürde bir şey olmasına gerek duyulmaksızın çatışmalar olacaktır. Dolayısıyla bilinçdışı bir doyumdan bahsettiğimizde “seni seviyorum”u duyan kişide bu durumun bilinçdışıdaki tezahürleri oldukça özgüldür.

Bu konular dışında ilişkide Kernberg bağlamında narsisizme de değinebiliriz. Kernberg’in psikanaliz literatürüne yaptığı bir diğer önemli katkı patolojik narsisizm ve borderline durumları için teknikler geliştirmiş olmasıdır. Sınır durum ve patolojik narsisizm durumlarında Kernberg narsistik durumları incelerken “başarma” durumundan bahseder (Kernberg, 2006: 100). Karşıdaki kişinin değerli olması gerekir ancak bu değer narsistik özne için değil diğer insanların gözünde ulaşılması zor konumunda olan birisi olduğunda narsisistin fethetme ve haset arzuları tahrik edilir. İlk başta onun anlattıklarından duygularının gerçekliği konusunda şüphe olmayabilir ama kişiyi “fethettikten” sonra ilgisi hızla azalacaktır. Çünkü başarmıştır. Peki diğer insanlarda bu durum böyle işlemiyorsa narsistik kendisini nasıl bir durumda görmektedir? Kritik olan durum “yasayı tanımayan anne’nin” kollarında boğulma korkusudur. Yani babanın bir görevi de özneyi anneden “kurtarmaksa” narsistik kendisinin sömürüleceği korkusuyla “özgürlüğe” başka bir savaşın içine kendisini atar. Diğer bir önemli nokta ise narsisistiğin durumu ile aşığın durumu arasında yüzeyde benzer sözler olsa da arada oldukça temel bir fark vardır. Birincisinde sevilen nesnenin vücudunun belli bir kısmı idealleştirilirken; ikinci durumda ise idealleştirme ve şükran duygusu vardır (Kernberg, 2006: 107). Ödipal bağlamda bu haset anneye karşı duyulur çünkü o “ilk aşk” kendisini değil de bir başkasını, babayı, seçmiştir. İlerleyen hayatında bu kişiler haset etme-fetih-bilinçdışı değersizleştirme-terk etme döngüsünde dolaşacaklardır. Aşk bir psikolojik “başarı” olarak düşünürsek burada libido ve saldırganlığın bütünleştirilmesi gerekir, bu hem derinlemesine bir ilişkinin kurulabilmesi için gereklidir hem de cinsel aşkın devamı için. Yani saldırganlık “olmadan” cinsel eylemin devamlılığı düşünülemez.

Yukarıda bahsedilen psikotik özne ve aşık özne arasındaki benzerlikler ve çeşitli konuların yanı sıra Kernberg’in üçgen kurma teorisi üzerinden aşığın durumu ve psikotik öznenin durumu arasındaki fark ve benzerlikler incelenebilir. Kernberg teorisini doğru üçgen kurma ve ters üçgen kurma olarak ikiye ayırmıştır (Kernberg, 2006: 125). Doğru üçgen kurma durumunda, her özne kendi cinsinden bir rakip üzerinden bilinçdışı bir fantezi kurar ancak burada bu üçüncü kişi ideal olan kişidir. Bu çifti ayakta tutan, kıskandıran Öteki’dir. Partner için öznenin kendisinden daha uygun, cinsel açıdan daha tatmin edici olan kişidir. Bizden daha iyi, eksik olmayan Öteki’dir. Ters üçgen kurma ise partnerinin cinsi olan bir kişiyle bilinçdışı bir fantezi kurmasıdır. Burada Ödipal durumlar tekrar ortaya çıkar, yasak olanla ilişki kurmanın verdiği haz bir intikam olarak da düşünülebilir. Bu perspektiften hareketle ilişki kurabilmenin bir başarı olduğu varsayımını kabul edebiliriz çünkü ben-sen-o ayrımları söz konusuken Ödipal yaşantıların “dirilmesi” görülür. Bu sahnelenmenin yaşanabilmesi için ayrılık önkoşuldur. Psikotik öznenin durumunda sevme durumundan söz edemeyiz. Psikotik

öznenin bir intikamı yoktur çünkü birincil nesnesiyle ayrılmamıştır. Onun rakibi yoktur çünkü bir başkasından bir ötekiden bahsedilmez. Ötekinin olmadığı yerde elinden alınacak bir durum yoktur. Üçgen Kurma 'ya göre sevme yetisinin olması, birincil nesneyle ayrılmış olma ve bununla bağlantılı olarak Ödipal meselelerin bilinçdışında çeşitli şekillerde etkilerinin var olması önkoşullardır denilebilir. Bu açıdan bakıldığında iki konum arasındaki farklarda bariz olarak anlaşılabilir.

Buradan hareketle çift kendisine dair birtakım ilişkileri getirirken partnerinin de dahil olduğu kolektif bir süperego inşa edilir (Kernberg, 2006: 137). Bu bilinçdışı bir mutabakatın sonucudur. Süperegonun oluşumunda klasik psikanalize baktığımızda babayla girilen rekabetin bir sonucudur, bu yüzden Ödipal kalıntıları içinde barındırır. Bu Ödipal kalıntılardan ötürü sevilen nesneye bir saldırganlık ihtimali hep söz konusu olduğu için çiftte yıkıcı bir potansiyel taşır. Ancak Kernberg, sağlıklı bileşim olan süperegonun bir özelliğinin de çiftin ego ideallerini canlandırdığını açıkça belirtmiştir (Kernberg, 2006: 139). Eğer patolojik bir süperego inşası söz konusu değilse her bir partner kendisinin ego idealini karşı tarafa yansıtacaktır bu durumda çiftlerin sonuza dek değilse de bu yansıtma mekanizmaları sayesinde ilişki doyumları yüksek olacaktır. Sağlıklı bir süperegonun varlığında bilinçdışı suçluluk kapasitesinin gelişmesine katkıda bulunur ve dolaylı olarak bu durum ego idealinin oluşmasını kamçılar (Kernberg, 2006: 140). Ancak burada bu duygunun bir patolojik bir doyuma hizmet edip etmediğinin analizi oldukça önemlidir. Patolojik olan ve çiftte oldukça zarar veren süperego inşasında temel dinamikler aşkın egemenliği altında saldırganlıkla aşkın bütünleştirilememesi yani saldırganlığın hakimiyeti barizdir.

İlişkinin bilinçdışı ortak dinamiklerinin bir diğer tarafı da Ödipal dönem öncesi annenin bir türlü bebeğin tam “istediği” gibi onunla birlikte yaşamamasından gelen haset ve hınç duygularının da gün yüzüne çıkması olabilir. Burada birçok spesifik dinamik olsa da örneğin anneye karşı duyulan bastırılmış saldırgan dürtüler partner ile olan ilişki bağlamında gün yüzüne çıkabilir ve bu durumda ilişkinin seyri patolojik bir hal alabilir. Ters üçgen kurma ile çiftin ilişkiye zarar veren süperegosu arasındaki bağlantı şu bağlamdan da düşünülebilir: Ters üçgende üçüncü olan öteki yasak olanın bir ikamesidir ve yasa koyucu -baba- bunu yasaklamıştır. Kişi bu üçüncüyle bir ilişkide bulunduğunda sağlıklı bir süperego yukarıda da belirttiğimiz gibi suçluluk duygusunu tetikleyecektir ancak burada patolojik süperego bir suçluluk duygusu niteliği taşımadığı için ilişkinin devamlılığı oldukça tehdit altında (kişinin bilinçdışı bir zevk almadığı durumlarda) görülebilir. Çiftin özgül ilişki dinamiğinin analiz edilmesinin önemini Kernberg verdiği klinik örneklerde çokça göstermiş olsa da kısa bir alıntı bu durumu oldukça iyi anlatabilir: “Aldatma isteği altta yatan paranoyakça korkular karşısında bir savunma, paranoyak davranışta derindeki depresif özellikler karşısında bir savunma olabilir” (Kernberg, 2006: 147).

Aldatma konusundaki bu alıntıdan hareketle süperego dinamiklerinin oldukça özgül ve ilişkide hayati olduğunu söyleyebiliriz. Meseleyi tersyüz edersek aşırı kısıtlayıcı bir süperegonun varlığı erkeklerde söz konusu olan “sevilecek kadın” ya da “eğlenilecek kadın” ayrımının aşırı katılaşmasıyla sonuçlanabilir, bunu ilişki içinde okuyacak olursak cinsel ketlenmeler, cinsel sorunlarda ortaya çıkabilir. Çünkü sevilen kadının erotik bir bağ kurulması demek onun “kirletilmesi” demektir. Aslında süperegonun suçluluk duygusunun oluşumuna katkısı da oldukça önemlidir. Süperego patolojisi arttıkça bu kısıtlamalar artacaktır, kısıtlamaların artması partnerlerin birbirine tahammülünün olmaması gibi oldukça tehlikeli durumlara ilişkiyi götürebilir.

Kaynaklar

- Avrane, P. (2014). *Aşk acıları*. (Çev. Ş. Çiltaş). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Badiou, A. & Truong, N. (2011). *Aşka övgü*. (Çev. O. Türkay). Can Yayınları.
- Fink, B. (2019). *Lacanda aşk*. (Çev. E. Okan Gezmiş ve Z. Oğuz). Kolektif Kitap.
- Kernberg, O. (2006). *Aşk ilişkileri*. (Çev. A. Yılmaz). Ayrıntı Yayınları.
- Kernberg, O. (2016). *Sınır durumlar ve patolojik narsisizm*. (Çev. M. Atakay). Metis Yayınları.
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı*. (Çev. N. Erdem). Metis Yayınları.
- Lacan, J. (2021). *Freud'un teorisinde ve psikanalizin tekniğinde ben*. (Çev. S. Kılıç). Metis Yayınları.
- Taşkın, A. & Becermen, M. (2018). *Felsefe tarihi II: Rönesans, yeniçağ ve XIX. yüzyıl felsefesi tarihi*. Sentez Yayıncılık.
- Yalom, I. D. (2017). *Bugünü yaşama arzusu*. (Çev. Z. Babayiğit). Pegasus Yayınları.